THE POLICE FORCES (RESTRICTION OP RIGHTS) BILL, 1966— contd.

SHRI D. THENGARI (Uttar Pradesh): Sir, the introduction of this Bill is most unfortunate.

SHRI ATAL BIHARI VAJPAYEE (Uttar Pradesh): Sir, this Bill stands in the name of Shri Jaisukhlal Hathi, but he is no longer in the Ministry of Home Affairs. How can he pilot the Bill?

SHRI CHANDRA SHEKHAR (Uttar Pradesh): The same question again.

SHRI ATAL BIHARI VAJPAYEE: It is a pertinent question.

MR. CHAIRMAN: This has been decided.

SHRI ATAL BIHARI VAJPAYEE: He has since been shifted to the Defence Ministry.

SHRI BHUPESH GUPTA ("West Bengal): In this it is all Government, they say; it is all tweedledum, tweedledee, they say.

THE MINISTER OF STATE IN THE MINISTRY OF DEFENCE (SHRI JAISUKHLAL HATHI): I am not going to make a speech. Speeches are to be made by other Members and on behalf of the Government any Minister can reply.

SHRI ATAL BIHARI VAJPAYEE: Then why not the Minister of Agriculture?

MR. CHAIRMAN: Mr. Thengari.

SHRI D. THENGARI (Uttar Pradesh): Sir, the introduction of this Bill is most unfortunate and there is no propriety or necessity for the introduction of this Bill. That discipline is the primary need, must be admitted by all. At the sam_e time, we all know that discipline has been the primary need ^ever since the Constitution came into being.

[THE DEPUTY CHAIRMAN in the Chair]

That being so, this curtailment of the right of these people in the Police is unfortunate and I must say it is rather unprecedented. So far as the Jan Sangh is concerned, it lay* equal stress on discipline and liberty for the police and it has not been established by the Government that there was any necessity for the introduction of this Bill because the police force had become unrestrained or had taken to any anti-social activities. As a matter of fact, this Bill brought forward by the Government is a sort of condemnation by it of its own police force and this is bound to result in very tragic conditions being crea'ted. Therefore, I think that this Bill should be withdrawn.

So far as the assertion of the Government that no member of the police force should participate in or address any meeting or take part in any demonstration "organised by any body of persons for any political purposes" is concerned, we may agree with much of it, though I must say that we are not in entire agreement with the policy of the Government regarding the right of Government employees to participate in political activities. In Great Britain, I may point out that only 16 per cent, of the government employees are subjected to as many restrictions as are imposed on Government employees in India. Here our Government employees are subjected to cent per cent restrictions. Only 16 per cent of gov. erlnment employees are under such restrictions in Great Britain. And then 22 per cent, of them are allowed even to participate in election campaigns, though they cannot contest elections. And then as many as 62 per cent are allowed even to contest elections there. In view of the fact that we are following the pattern of Great Britain in a number of respects, there is no reason why similar latitude or similar opportunities should not be allowed to Government employees in India

So far as the police-forces are concerned, I would concede that they cannot be treated at Par with other

[Shri D. Thengari.] Central Government employees or civilian employees. That is true. But at the same time, they also cannot be treated at par with the armed forces. Therefore they need not be subjected to all the restrictions that are now imposed on the armed forces. That the members of the police-forces should not be allowed to form any political associations would be agreed to by all. But at the same time the Explanation given in the Bill, I submit, is fraught with disastrous consequences. The Explanation reads:

Police Forcei

"If any question arises as to whether any society, institution, association or organisation is of a purely social, recreational or religious nature under clause (b) of this sub-section, the decision of the Central Government thereon shall be final."

" W_e know that in its anxiety to retain power, the ruling party is accustomed to equate politics with the entire span of public life and the ruling party has conveniently accepted that politics and public life are co-extensive. I submit that if the Government itself is given the discretion to decide what is political activity and what is non-political activity, then probably there will b_e no non-political association or activity. Therefore, this is a very sweeping explanation that they have put in here. It may cover ground which it -is not legitimately expected to cover.

So far as trade-union activities are concerned, i have just said that while the police need not be treated at par with civilian employees, they are also not to be treated at par with the armed forces. I think it would be much better to see that the police do mot feel the .necessity to resort ;toj any trade union activities. Conditions should be made helpful to them. A Police Commission has been appointed and now I feel the Government is introducing this Bill in the indecent haste. Why not wait for the recommendations of the Police Commission

which the Government itself ha* constituted?

SHRI BHUPESH GUPTA: Now that Mr. Chavan, the new Home Minister, has come let the new Home Minister consider the question of recognition of these unions. It will be good thing.

SHRI D. THENGARI: The Government is introducing this Bill in indecent haste. Why not wait till the recommendations of the Police Commission are finalised, it has also been stated by the Government that some sort of a machinery is under contemplation for the redress of the grievances of the police forces. That machinery has not been finally decided upon. What I would suggest is that until and unless an alternative arrangement is finalised and implemented, so that the formation of a trade union becomes a superfluity, a Bill prohibiting them from forming any association or union should not be introduced. After that also, it should not be the Government'* right to ban the right of these peop'e to form associations or trade unions. The real thing is. conditions should be so helpful to the policemen themselves that they would find it unnecessary or superfluous to form associations or trade unions. I would recommend the creation of such congenial condition," rather than the denial of this right which is there already in the Constitution.

श्री शीलभद्र याजी (बिहार): माननीय डिंग्टी चेयरमैन महोदया, एक ट्रेंड यूनियनिस्ट होने के नाते मुझे खंद हैं कि मैं इस विधेयक का समर्थन कर रहा हूं किन्तु देश की परिस्थित ऐसी गम्भीर है और फिफ्य कालमनिस्ट्स और समाजद्रोही तथा देशद्रोही तत्व इतने देश में हो गये हैं। हमारे देश में सिर्फ सेना और पुलिस ऐसी थी जिसमें समाजद्रोही लोगों का, देशद्रोही लोगों का और जो देश की एकता तोड़ना चाहते हैं उनका प्रवेश नहीं हुआ था लेकिन जिस तरह से मांगें हो रही हैं कि ये पोलिटिकल पार्टी के भी मेम्बर हों, ट्रेंड युनियन के भी मेम्बर

Bill, 1966

हों उससे शंका होती है। धगर हिन्द-स्तान में एक पार्टी रहती तो हम इस चीज को मान भी लेते लेकिन आज हिन्दस्तान में इतनी पार्टियां हैं, साम्यदायिक पार्टी भी हैं. देशद्रोही पार्टी भी है, प्रोचाइनीज भी सब पार्टियां भ्रपोजीशन जो करती हैं, इसलिए हमारी सरकार--हमारा गृह-मंतालय-बहुत सोच कर इस विधेयक को लाई है। हमने भी इसके बारे में ठंडे दिल से सोचा । बराबर मजदूर यनियन में काम करने के नाते हमको भी तकलीफ हुई लेकिन जब दूसरे दूसरे देशों को देखते हैं, रूस और चीन को देखते हैं, तो देश की ग्राजादी को बचाने के लिए, देश की ग्रखंडता को रखने के लिए कड़े से कड़ा कदम उठाना ·पड़ता है। ग्राज तक सेना ग्रौर पुलिस के लोगों में यह बीमारी नहीं थी लेकिन अब यह बीमारी हो गई है। जहां तक उनकी मांग का सवाल है यह ठीक है कि उनके बलव होने चाहिएं, एसोसियेशन होने चाहिएं। जैसा कि हमारे दीवान चमनलाल जी ने कहा कि इंग्लैंड में एक कांस्टेबिल की चार सौ रुपये पे हो, जबकि यहां 85 रु० पे हो और डीयरनेस एलाउंस बगैरह ले कर सौ सवा सौ रूपया हो धौर एक दर्जन बाल-बच्चे पैदा करते हों तो उनकी पढ़ाई लिखाई वगैरह का यह किस तरह से इंतजाम करते हैं कुछ समझ में नहीं भाता है। तो जब तक इनकी माली हालत नहीं सुधरेगी तब तक क्या ला एंड ग्रार्डर रह सकेगा, गृह मंत्रालय उन पुलिस के लोगों से क्या काम ले सकेगा । नहीं ले सकता है ≆गोंकि ग्रांतोप होता है जब कि उनकी माली हालत खराब होती है, और आप उनके बच्चों की मुक्त शिक्षा का इंतजाम नहीं करते हैं, दवा दारू का इंतजाम नहीं करते। यू० के० एक दिकयानुसी देश है। ग्राप कहते हैं कि समाजवादी देश बनाने वाले हैं। तो लन्दन में, यु० के० में, पुलिस को साढ़े चार सौ या पांच सौ रुपया कम से कम मिलता है श्रीर यहां इंस्पेक्टर वगैरह को डेढ़ सौ या दो सौ रुपया मिलता है; धगर दूसरा इंतजाम न हो तो जितना मिलता है उसमें पानी से घोल कर श्राटा भी सब बाल बच्चे खाना चाहें तो नहीं खा सकते, उसमें उन्हें जिन्दा नहीं रख सकते, ग्राज यह परिस्थिति है लेकिन दूसरा दूसरा इंतजाम कर के वह किसी तरह से जीवन-यापन करते हैं।

इसलिये, यदि उसके इस ग्रधिकार को लिया जाता है तो हम पालियामेन्ट के मेम्बरीं का यह भी देखने कां कत्तंव्य हो जाता है कि पुलिस वालों की जो इक्तसादी हालत, माली हालत है, उसको सुधारा जाय । इसके लिये जरूरी है कि पुलिस संगठन में जिस तरह से धभी इस किस्म की बात आ रही है, जिस तरह से दूसरे दसरे लोग, समाजद्रोही, देशद्रोही श्रीर सांप्रदायिक तत्व, उसमें छा रहे हैं, उनसे पुलिस को ग्रौर सेना को बचाने की जरूरत है भीर देश की श्रखंडता की रक्षा के लिये, देश की सुरक्षा के लिये, देश की धाजादी को महफूज रखने के लिये हमको मजबर होकर इस तरह का विधेयक लाना पड़ रहा है।

हमारे कामरेड साथी भूपेश गृप्त, मैंने तो उनको कुछ कहा नहीं, वे बहुत बिगड़ गये ग्रौर इतने ब्रे ग्रपणव्य उन्होंने हमारे बारे में कहे, लेकिन मैं उनको बताना चाहता हं मैं कभी भी समाजद्रोही नहीं रहा, किसी समाज विरोधी पार्टी के साथ मैं नहीं या, शरू से ही मैं कांग्रेस में हं। उन्होंने "रेनिगेड" शब्द का प्रयोग किया, लेकिन मैं कभी इस जलील कम्यनिस्ट पार्टी का सदस्य नहीं हम्रा, जिसने सन् 1930 की हमारी ग्राजादी की लडाई को बर्जधाम्बमेन्ट कहा भीर हमारे तिरंगे झंडे में ग्राग लगाई, जिसने सन 1942 में ब्रिटिश साम्त्राज्यवाद के साथ हमारी आजादी की लड़ाई के विरुद्ध सहयोग किया, जिस पार्टी ने "ट् नेशन्स थियुरी" का समर्थन किया और पाकिस्तान की कल्पना को बल दिया । चाइनीज अटैक होने के बाद ग्रभी तक उनके दूसरे मंसूबे वही हैं। तो उस पार्टी के सदस्य को इतनी हिमाकत हो, [श्री शील मद्र याजी]

इतनी जुरैत हो, कि हम को 'रेनीगेड' कहे, उस हो शरम नहीं आई, जिस पार्टी के लोगों ने नेताजी सुभाष चन्द्र जैसे महान नेता को यह अपगब्द कहे कि यह तोजो का कुता है भीर जब हिन्दस्तान में आयेंगे तो उनको फलों से नहीं जतों से हार पहिनायेंगे। इस तरह के समाज-द्रोही ब्रिटिश साम्प्राज्यवाद के प्रशंतक ग्रौर देश की ग्राजादी का सन् 1942 में विरोध करने वाली पार्टी के सदस्य की इतनी हिम्मत होती है कि हमको रेनीगेड कहे, ऐसा कहने में उनको शर्म नहीं श्राती है। हमारा अतीत बहत उज्जवल रहा है, हमने किसी पार्टी में, और खास कर उस जलील पार्टी में जो इंतहाई जलील है, जो देश की ग्राजादी को बेचना चाहती है, मैं कभी उसका सदस्य नहीं हुआ और न जीवन में कभी सदस्य होऊंगा । इसलिये जो इस तरह का उन्होंने प्रहार किया वह उनके लिये कोई सौभाग्य की या सुख की बात नहीं थी। उनको सोचना चाहिये वे किसके बारे में बात कर रहे हैं। वे जरा अपने अतीत को मिलाएं। हमने उनको कुछ नहीं कहा । हम ने कहा ऐसे सदस्यों को, जो चेयर की आज्ञा नहीं मानें उन्हें हटाना चाहिये । इस पर उनको ऊलजलल बोलने को जरूरत नहीं थी। इसोलिये मैंने उनकी पार्टी को ये सब बातें सनाई । लेकिन आज जिस तरह की देश की ग्रंदरूनी हालत हो गई है, जिस तरह से भ्रापने देखा रेलवे का एक्सोडेन्ट परसों हम्रा है, यह सब कौन कर रहा है ? जो प्रो चाइनीज हैं, जो प्रो पाकिस्तानी एजेन्ट हैं, जो ग्रपने ही देश के लोगों में से हैं ग्रीर जो ग्रपने को प्रगतिशील पार्टी कहते हैं, जो चाऊ ग्रौर माऊ के इशारे पर चलने वाले हैं, जो पंचगामी लोग हैं, ऐसे तत्व यदि पुलिस संगठन के बीच में चले तो देश खतरा हो इसलिये मजबरन इस विधेयक का स्वागत श्रीर समर्थन करते हुए मैं अपनी सरकार से, खास कर के चव्हाण साहब से, जो नये मंत्री

हो कर भाये हैं, निवेदन कहंगा कि उनको देखना पड़ेगा कि जो हमारी पुलिस के कांस्टेबल हैं, पुलिस के लोग हैं, जिनको बहुत कम वेतन मिलता है, उनके बच्चों की मुफ्त शिक्षा के लिये, दवादारू के लिये, उनकी ग्रन्य सुविधाग्री के लिये ज्यादा से ज्यादा देकर यदि हम उनकी खश रख सकते हैं तभी हम इस तरह की गड़बड़ को रोक सकते हैं, जो कभी कभी इस तरह की ग्रशान्ति होती है। भूखे पेट में वह कभी लाठी नहीं चलायेगा, कभी गोली नहीं चलायेगा और जिस सरकार के पास लाठी श्रीर गोली चलाने को नहीं है, जिस सरकार की पुलिस गोली नहीं चला सकती है-हमारे श्रपोजीशन के लोग चिल्लाते हैं लाठी ग्रौर गोली की सरकार नहीं चलेगी-लिकन मैं उनको बराबर कहता हं कि ग्रगर सरकार की पुलिस फंकशन नहीं करती है तो वह सरकार निकम्मी है, वह सरकार नहीं चल सकती है। इसलिये देश में शान्ति रखने के लिये ग्रीर जो हमारा समाजव दी उसल है उसको स्थापित करने के लिये जो ऐसे ऐसे समाज विद्रोही लोग, देश विरोधी लोग, सांप्रदायिक तत्व जो अपना "अगली हेड", कुरूप चेहरा, उठा रहे हैं, उनका दमन करने के लिये पुलिस की माली हालत ज्यादा से ज्यादा सुधारने की जरूरत है।

इन मान्दों के साथ मैं इस विधेयक का स्व गत करता हं।

شرمى عبدالغلي (هريانه) - مهدم ذیتی چیرمین - میں مکھی دل کے ساته اس مجهاؤ كي مخالفت كرنے کے لئے کیوا ہوا ہوں - اتلی سی بات تهی جسے افسائه کو دیا - آخو کس بات نے سوکار **نو انی**س ہوس بعث منجبور کیا که وه ایسے سنجهای کو هاؤس میں لائی – پولیس وهی تھی جو آبے ہے۔ اس میں قسهلوں

انہوں نے اپنے آپ کو یونائٹ کیا لیکن کسی پارٹی کو اپنے اندر گھسٹے نہیں دیا - انہوں نے اپنا فیصلہ کیا کہ اگر کسی طوح سے بھی هماری آرزوئیں هماری ماتیں سرکار کو کبھی قبول نہیں موں تو اس کے لئے مدیں وهی راسته اختيار كرنا چاهئے جو كاندهي جی نے انگریزوں کے خلاف راسته اختهار کیا تھا کہ خوب صورتی کے سانه اینی بات کهی جائے اور پالیٹیکس ک ایے اندر داخل نه مونے دیا جائے ، انہوں انے نعرے لکائے ایدی غریبی کے، غوبت کے اپنی پریشائیوں کا انہوں نے اظہار کیا۔ اتلے تعروں سے گھبرا كر سركار نے دو قدم البائے - ايك نو لاگھرں روپیہ ان کے لئے ملظور ایا - ہوا مدارک ہے لیکن جس دهنگ سے منظور کیا وہ بھدا تھا۔ جب کرئی آواز اس ڈھنگ ہے اتھے جو سرکار کو ناگوار گؤرے اور سرکار اس کے سامنے جهکتی ہے اور دوسرے ھی ھاتھ سے - جیسا میں نے ایک انگریز کا نام محجهے یاد، نهیبی رها -ھاں لار**ۃ** لارنس اس کے ایک ھاتھ میں قلم تھا ایک هاتھ میں تلوار تھی اس نے پوچھا قلم شانگتے ھو یا تلوار - اس طحے سے لاکھوں روپڈے ملطور کئے تو دوسرے هی هاته سے یہ بل لائے انہوں نے یہ با لاکر کہا که تمهاری گردن تور دی جائے کی اكر آپ يونائهند هون - ميدَم، اكر

کا جو پہلے جذبہ تھا وہ آج بھی ھے - وہ اس لئے میں کہتا عوں کہ اس سجهاؤ کے آنے کے بعد جب اس کی چرچا هوئی تهی جو اس ۷ تاریخ کو ایک حادثه هوا اس میں جو پولیس کانستبل شهید هوا وه بهی دلی پولیس کا ایک آدسی تها اور جو ۲۲ آدمی بہت بری طرح سے پولیس کے زخمی ہوئے ان میں انیس آدمی دلی پولیس کے تھے۔ اس کے معلی میں یہ لیکا عوں که ان کو اس وقت یه سجهاؤ لا کو کافی دکھی کیا ہے - ولا آفلڈیڈ، بھی ہوئے هوں گے لیکن انہوں نے ابنے دهوم کا پالن اسی طرح سے کیا جنس طرح سے دیکس کے ایک وفادار سہامی کو کرنا چاھئے –

[شرى عبدالغني]

ایس - آفیسر آئی - اے - ایس آفیسوس س لئے کلب بنا سکانے هيں ان کی يونيون بن سکتی ہے تر کوئی وجه نهیں ، عوليس والا كرثى يونين نهيس بنا سکتا که وه اپنا عبی کنونشی کریں - اس میں شر جے سکھ لال هائی نهیں تو درسرے بھائی رہتے ان کی صدارت میں وہ کو لیتے -شری بهوپیش گپتا کی صدارت میں نه کریں، باجھٹی جی کی صدارت میں نه کریں همارے پدوفیسو رتناسو*ا*می کی صدارت سیی نه کریں - وہ کیوں نہیں اپنی مانگیں سوکار کے هانه میں رکھیں - آخر جھلڈا تو اندَين يونين كا هے - ميں سمجه"ا هي اس وقت جو بهائي جو تفيسر میں کسی کا نام نہیں ابتا - چلدر شيكهر هين نهين - همين اختيار هـ نرین - سندیدگی هے نهیں که افسرون چر برسیں جو یہاں جواب نہ دے پائیں - لیکن آفیسرس کو هماری زندگی کے ساتھ کھیلئے کا پارلیمات نے سمیروں کے ساتھ کھیلئے کا داری کی پہلک کے ۔ کہ کھیلنے کا - املدوسستان کا دہ اگلی فیوچر ۴۰ جو هے جو هماری نظر میں برائت ہے اس کو خوامخواہ دهددالا کرنے کا کسی آفیسر کو حق نہیں ہے کسی منسٹر کو حق نہیں

والوں نے صرف یونائٹ ہو کو اپنی ایک ایسی مانگ کی جو ناجائو نہیں ہے ان کے بونین کے حق کو چهیللے کی کوشش کرے - میں سمجهتا هول که سجهاؤ آنے چاهیں دندے کا زور ہونا چاہئے جو دندے کی بات یاجی جی کہتے ھیں -میں سانتا عوں کہ آپ کو گولی چلانی پوے چلائیے - ڈنڈا چلانا پوے چلایئے کاندھی جی کو بھول جایئے اس نئے کہ اگر گاندھی جی کو ماندا هے تو کسی طرح اپنی سرکار کو دیش کو بچانا ہے میں یاجی جی کے ساتھ عوں - محجمے کوئی اعتراض نہیں هے لیکن میں کہنا چاهتا عوں که جس ذندے کو استمال کرنا جاهتے هوں کیا اسے کھوکھلا کو کے اس کا استعمال کرو گھے - جس گولی کو چلانا چاعتے هو کیا وہ گولی نقلی گولى ھوگى اصلى گولى نھي**ں ھوگ**ى پولیس کی زندگی کے ساتھ کھیلئے کی کوشھ بھی کرو - ڈسھلن کا نام دو ۱ ارزان کو رکو بهی دو که ولا اکتها مل کو بیٹھ بہی نہیں سکتے سوائے اس کے که اس وقت دیھی کے اسی کو آپ جان یوجہ کر خراب کرنا چاعتے هیں اور کچھ بات سمج میں نہیں آنی ہے -دون نهیں جانتا اسٹوڈنٹس کو که اکر وه آپ کی بات نه مانین هماری اپیل نه مانیں اور یه سمجه کر که ان 📗 هے که وہ ایسے موقعه پر جب پولیس

نهین کهه رها هون کیون که سب-آرذ نیت سروسیز اور دوسری سروسیز کی پونینس اِھیں اور اس طرح سے آپ لوگوں نے ان کو یونین بدانے کا اختیار دے راہا ہے لیکن آپ پولیس والوں سے یہ چاہتے ہیں کہ وہی ڈسپان ان میں هو جس طرح کا قرم میں هوتا هے تو میں په کہنا چاهتا هوں که جو فوے کو سپرلھ ہیں دے رکھی ھیں جو أسانيان ان كو مهيا كئے هوئے هين تو اس طوح کی آسانیاں آپ پولیس والوں کو کیوں پیں دیتے ۔ یہ لوگ ئو درل ديوتي دياء هين - يه لوك نه صوف ایدی دیوایی دیتے عدی بلکه انوسٹیگیشن کا بھی کام کرتے ھیں جس میں انہیں کئی دنوں تک کھانا نہیں ملتا اور اس خوشی میں اپنے کام میں لگے رہتے میں کہ جب کامیاب عو جائیلگے تو ان کے آفیسروں کی طرف سے سرکار کی طرف سے انہیں کوئی سلد ملے گی - تو میں جاندا چاهتا ھوں کہ میں نے کائی بار ھاؤس میں يه سجهاو ديا اور كلسائيةو كميتى مين بھی میں نے کہا کہ پولیس والوں کر سیدیر کے تحت کیا جائے تاکہ پولیس والوں کو ریامتی دیاؤ نه هو اور وہ اینی تیوئی عمدگی سے مرانجام دیں - لهذا انہیں سنٹر کے تحصت لایا جائے - اور سفتر کے فریعہ کوائیں تو اس طوح سے دباؤ ڈاللے کی کوشھ نہیں کی جاتی چاهئے - بلکه انکی مدد هوای چاهئیے-

کو حق هے وہ پارلیدند کی طرف آئے بوھیں تو کیا میرے بھائی ندہ کو کہئے ان کو ایل - پی سنگھ نے کھایا یا پائل صاحب نے کھایا میں نیں جانتا یا آنہوں نے جو ودھواؤں پر الٹھیاں چلائی آنہوں نے کھایا یا کشمیر کی جنتا نے کھایا وہ بھی میں نہیں جانتا اور یا اندرا جی نے جان بوجھ کر کیا لیکن یہ چیز ہے کہ آخر ان کا مقابلہ لیکن یہ چیز ہے کہ آخر ان کا مقابلہ کرینگے نہ کوئی رزبر کرے گا۔ اگر ان کا کوئی مقابلہ کرے گا تو پولیس کیتا کا کوئی مقابلہ کرے گا تو پولیس کا کوئی مقابلہ کرے گا تو پولیس کا کوئی مقابلہ کرے گا تو پولیس کیا کوئی مقابلہ کرے گا تو پولیس کا کوئی مقابلہ کرے گا تو پولیس حفاظت کرتے ھیں اور اےکے ذہ کہ وار

آپ پولیس والوں سے قسیلن چاھتے ھیں اور اس کا انہوں نے ثبوت دے دیا ہے اور انہوں نے ابعے کو شہید کیا زخمی بھی ہوئے ہیں اور آپ کا حکم مانا - اگر استوة تس كا جهكزا هوا جس میں مجھے قر ھے، تب میں نے اسٹوذشس سے اپیل کی تھی کہ وہ نہ آئیں وہ اپنی مانگ کسی اور وقت کے لئے اتھا رکھیں اور دیمی کے عت مين سوچين - مين سمجهتا هون اس ، وقعہ پر ڈسپلن کے نام پر پولیس کے لئے یہ قانون کا آندا دکھانا نہ تو خوبصورت مے نه مقید مے اس سے ديش كو دهكا لكے كا - اس للم الدرا جے کو چاھئے کہ وہ اپنے اس قدم کو واپس لیں - میں "وئی ایسی بات

ھوں کہ اس وقت جو ملک میں انتهائی افراتفری کا درر دوره چل رها ھے، عو طرف سے بے اطمیدانی اور واللس كى تيندينسى بوه رهى هے كيوں كه ایک نئے الیکشوں کا وقت ھے - تو میرا خیال ہے اور میں سرکار سے آپ کے فريعه درخواست كرتا هول كه اگر وه قروری سمجهتی هے تو اس بل کو ملتوی کو دے - ابھی الیکشن کو آنے دے تاکہ ان کی کاسیانی هو جائے اور وہ پولیس کی مدد سے ھی کامیابی ھوگی وونه آپ هار جائينگے آپ کے هارنے سے نه شری بهرپیش گپتا آ سکینگے نه شری ہاجیئی آ سکیلگے کروں کہ هر ایک کی تهوری تهوری تولیاں هونگی اور یه آپس مين نهيو ملينگ - اس لئے ميري درخواست هے که اس بل کو واپس نے لیا جانا چاعئے -

یه هستری مین یاد رهه کا که ایک وفادار سهاهی کو صوف اس بنا پر کہ اس نے اپنے بحچہ کا پیٹ بھرنے کے لئے ان کو اچھا لباس دینے کے لئے ان کو پوهائی کی آسانیاں دینے کے لئے انہوں نے اپنی یونین بنائی اور ان کا کسی پولیٹیکل پارٹی کے ساتھ االنس الهين هے - اكرية بل النا هي هے تو ان ساری باتوں پر سوچئے اور اس کو ملتوی اهجید ورنه اس کے نتائیے برے هونگر- میدم -- میں صاف صاف کہدیدا چاعتا هرن که اندرا جي اور ان کي

[شرى عبدالغني] تاکہ بےفکری سے اپنی ڈیوٹی دے سکیں، ميدّم — مين آپ کو ياد دالؤں جب گاندھی جی نے لڑائی شروع کی تھی انگریزوں کے خلاف تر اس وقت انگریؤوں نے انتہائی اتھاچار کا دور دورہ يبيلا ركها تها - اس كا نتينجة كها هوا کہ کان کان جو بات کشمیر سے نکلتی تهی ولا کنیا کماری یا کیول تک پهنچ جانی تبی اور اس پر عمل هوتا تها - تو کیا آپ یه چاهتے هیں که یونین نه بنے اور یه کہیں که ملک کا تقاضا هے که تسهابی هونا چاهثے۔ پولیس والوں نے اس بہتر قسیلی کا ثبوت کیا نہیں دیا ہے میں نہیں جانتا - کئی فوجی سپاهیوں نے ایے أفيسرون كو مار ديا ليكن دنيا جانتي هے کہ شاید ہے کوئی مثال ہو کہ جس میں پولیس کے آدمی نے کسی آفیسو کو مارا هو یا حکومت کے حکم كو نة مانا هو - اس سے بہتر ثبوت آپ کیا چاہتے میں - چین کی لئی میں فوجی سیاھی سر پر پیر رکھکر بھاگے تھے لیکن پولیس کی کوئی بھی بهگدر دکهائی نهیس دی- لیکن پاکستان کی لوائی میں جن فوجیوں نے فتم حاصل کی انکو مبارکباد دیتا هون اور احسن کارکودگی ہے پولیس کو مبارک باد دیتا هوں اور پوچهتا هوں کیا اِس نے زیادہ بہار ثبوت آپ چاهتے ههوں - ميں سمجتا گلدھی وادی تھے اور انہوں نے رائٹسٹوں۔ آ کو پکو کر ایک مضبوط استیاق لها اور ان کو اکالئے میں رائٹسٹ کامیاب ہو کئے - چاہے وہ ایل - پی - سنگھ هوں یا چاهے آتیله کهوش هوں یا کوئی هوں میں سمجهتا عوں که یہ بل أس وقت نه لابا جائے - نلدہ جی کو نکالڈا آسان ہے یہ آپ کی سرضی ھے کہ آپ چا**ھے** جس کو انکالیں معجھے اس پر کہنے کا کوئی ادھیکار نہیں ہے۔ اور نه میں اس بر مداخلت کر سکتا عون لیکن مین یه ضرور مداخلت کر سكتا هوں كه اكر ديھى جلے كا اكر القهارة تاريخ كو هماري أييل كا استوةنتس پر اثر نه هوا اور آپ کے أفيسرون نے غلط راسته اختیار کیا تو ساری ذمهداری پولیس کو ناراض کرنے کی ذمہداری اس سرکار پر ہوگی جو سرکار کے ساتھ معمران ھیں ارر جو اس بل کی همایت کر رهے هیں ان پر سارے دیش کو چلانے کی ذسعدان هوكي - لهزا سهي اس ہل کے واپس لیلے آور پولیس والوں کے دأل هاتھ سیس لینے کی پر زور اييا ، كرتا هون -

ं श्री प्रबद्दल शनी (हरियाएगा): मैंडम डिप्टी चैयरमैन, में दुखी दिल के साथ इस सुझाव की मुखालफत करने के लिये खड़ा हुआ हूं । इतनी सी बात थी जिसे अफसाना कर दिया । श्राखिर किस बात ने सरकार को उन्नीस बरस बाद मजबूर किया कि वह ऐसे मुझाव को हाउस मे लाई। पुलिस वही थी जो ग्राज है। इस में

سرکار یہ تو بیم جائے گی لیکن هم جهسے لوگرں اور باجپئی آپجہسے بھی قتل ہو جائفیکے سے هم جیسے لوگوں کو گولیوں كانشانه بذايا جائے كا - كيوں كه منسٹروں کی کوٹھیوں کے آگے پولیس کا پہرہ هوگا اور وہ فرج کا بھی پهدا رکه سکتے هیں لیکن هر آدسی جو اس سولار کا هنیشی هے دیش کا هتيشي هے اور کے لئے حفاظت کا کوئی سامان نهیل هوکا آپ پولیس کو کیول آفلد کرتے ھیں آخر انہوں نے کوئی گفاہ کیا ہے۔ ابھی وہ اکثیے بھی نہیں ہوئے اور آپ نے ان کی بات مائلی شروع کو دی هے تو اس عاوم سے آپ بدموگی کیوں پیدا کرنا چاھتے هین - اگر آپ مهری درخواست نهیں مانتے تو اس کا برا اثر الیکھی یر هوگا - کاندی جی کی طوح ان میں بھی کوئی پھونکٹے والا بیدا ھوٹا أیک لفط کلے تو کشمیر سے کلها کماری ذک بات پہنچ جائے کی اور أس سے دیش کی ہائی ہوگی لور ديش كو دام پهندي كا - اس لئے سیں ہوے ادب کے ساتھ کہنا چاھتا هوں که اس بل کو واپس لیا جائے یه بل کسی طرح بھی دیھی کے هت میں نہیں ہے۔ دیش کا هت جاهتے هیںتو تهیک هے نندہ جی نے ان لوگوں دو ننگا کیا تھا جانہیں کوئی۔ پہو نہیں سكتا تها جنهن كوئى هاته نهين لكا سكتا تها ولا ليفائسك خيال كي ثهي

^{†[]} Hindi transliteration.

[श्री ग्रह्मल गती]

Police Forces

डिसिप्लिन का जो पहले जजवा था वह ग्राज भी है। वह इसलिए मैं कहता हूं कि इस सूझाव के ग्राने के बाद जब इसकी चर्चा हुई थी जो इस 7 तारीख को एक हादसा हुआ। इसमें जो पुलिस कांस्टेबिल शहीद हुआ वह भी दिल्ली पुलिस का एक ग्रादमी था और जो 22 ग्रादमी बहत बरी तरह से पुलिस के जल्मी हुए उन्नीस ग्रादमी दिल्ली पुलिस इसके माने मैं यह लेत हं कि उनको इस वक्त यह सुझाव लाकर काफी दु:खी किया है। वह आरफडेड भी हए होंगे लेकिन उन्होंने ग्रपने धर्म का पालन उसी तरह से किया जिस तरह से देश के एक वफादार सिपाही को करना चाहिये।

यह बिल ग्राप क्यों लाए ? सिर्फ इसलिये कि जब उन्होंने ग्रपने बच्चों को परेशान देखा, उनके लिए न ग्रच्छा खाना है, न उनके लिए श्चच्छा कपडा है। न उनकी तालीम का सही बन्दोबस्त है, न सिपाही के लिए ऐसा मौका है कि वह भ्रपनी इयुटी जो देता है उस इयुटी के होते हुए वह ग्रपने कुट्म्ब की तरफ, ग्रपने बच्चों की तरफ पूरी तवज्जो नहीं तो ग्राधी तवज्जो भी दे सके, तब उन्होंने मांगें कीं । आज से नहीं, आज से कई बरस पहले पंजाब सरकार उनकी तरफ ध्यान नहीं दे पाई तो उन्होंने अपने आप को युनाइट किया लेकिन किसी पार्टी को ग्रपने ग्रंदर घुसने नहीं दिया । उन्होंने अपना फैसला किया कि ग्रगर किसी तरह से भी हमारी ब्रारजऐं, हमारी मिन्नतें सरकार को कभी कबूल नहीं हों तो उसके लिए हमें वही रास्ता श्रक्तियार करना चाहिए जो गांधी जी ने श्रंग्रेजों के खिलाफ रास्ता ग्रस्तियार किया था कि खब सुरती के साथ ग्रपनी बात कही जाए ग्रौर पो-लिटिक्स अपने अंदर दाखिल न होने दिया जाए। उन्होंने नारे लग ये अपनी गरीबी के, गरबत के,अपनी परेशानियों का उन्होंने इजहार किया। इतने नारों से घवरा कर सरकार ने दो कदम उठाये । एक तो लाखों रुपया उनके लिये मंजर किया। बड़ा मबारक है लेकिन जिस ढंग से मंजर किया वह भदा था। जब कोई ग्रावाज

ढंग ते उठे जो सरकार को नागवार ग्जरे थीर सरकार उसके सामने झकती है और दूसरे ही हाथ से जैसा मैंने एक ग्रंग्रेज का नाम मझे याद नहीं रहा ; हां, लार्ड लारेंस; उसके एक हाथ में कल गथा, एक हात में तलवार थी । उसने पृष्ठा-कलम मांगते हो या तलवार। इसी तरह से एक हाथ ने लाखों रुपये मंजुर किए तो दूसरे ही हाथ मे यह बिल लाए । उन्होंने यह बिल लाकर कहा कि तुम्हारी गर्दन तोड़ दी जायेगी अगर श्राप युनाइट हों । मैडम, ग्रगर ब्राई० सी० एस० ग्राफिसर, पी० सी० एस० ग्राफिसर. ग्राई० ए० एस० ग्राफिसर्स लिए क्लब बना सकते हैं, उनकी युनियन बन सकती है तो कोई वजह नहीं कि पुलिस वाला कोई युनियन नहीं बना सकता, कि वह अपनी ही कनवेनशन करें। इसमें श्री जय-मुखलाल हाथी नहीं तो दूसरे भाई रहते, उनकी सदारत में वह कर लेते । श्री भपेश गप्ता की सदारत में न करें, वाजपेयी जी की सदारत में न करें, हमारे प्रोफेसर रत्नास्वामी की सदारत में न करें वह क्यों नहीं अपनी मांगें सरकार के हाथ में रखें। ग्राखिर झंडा तो इंडियन युनियन का है। मैं समझता हं इस वक्त जो भाई जो ग्राफिसर--मैं किसी का नाम नहीं लेता। चन्द्रशेखर हैं नहीं, हमें ग्रस्तियार हैं नहीं । सन्दीदगी है नहीं कि ग्राफिसरों पर बरसें जो यहां जवाब न दे पाएं। लेकिन श्राफिसर्स को हमारी जिन्दगी के साथ खेलने का, पालियामेंट के मेम्बरों के साथ खेलने का, दिल्ली की पव्लिक के साथ खेलने का--हिन्द्स्तान का फ्यूचर" जो है जो हमारी नजर में ब्राइट है उसको ख्वामख्वाह धंधली करने का किसी श्राफिसर को हक नहीं है। किसी मिनिस्टर को हक नहीं है कि वह ऐसे मौके पर जब पुलिस वालों ने सिर्फ युनाइट होकर अपनी एक ऐसी मांग की जो नाजायज नहीं है उनके युनियन के हक को छीनने की कोशिश करे। मैं समझताहं कि सुझाव ग्राने चाहिएं। डंडे का जोर होना चाहिए। जो डंडे की बात याजी जी कहते हैं। मैं मानता

हं कि ग्रापको गंली चलानी पडे, चलाइये : डंडा चलाना पडे, चलाइये ; गांधी जी को भल जाइये। इस लिए कि अगर गांधी जी को मानना है तो किस तरह अपनी सरकार को, देश को बचाना है। मैं याजी जी के साथ हं। मुझे कोई ऐतराज नहीं है लेकिन मैं कहना चाहता हूं कि जिस डंडे को इस्तेमाल करना चाहते हो क्या उसे खोखला करके उसका इस्तेमाल करोगे। जिस गोली को चलाना चाहते हो क्या वह गोली नकली गोली होगी, ग्रसली नहीं होगी। पुलिस की जिन्दगी के साथ खेलने की कोशिश भी करो । डिसिप्लिन का नाम दो और उनको रगडा भी दो कि वह इकट्ठा मिल कर बैठ भी नहीं सकते। सिवाए इस के कि इस वक्त देश के ग्रमन को ग्राप जान-वृझ कर खराव करना चाहते हैं ग्रीर कुछ बात समझ में नहीं ग्राती है। कौन नहीं जानता कि स्ट्डेन्ट्स को कि ग्रगर वह ग्रापकी बात न माने, हमारी ग्रवील न मानें श्रीर यह समझ कर कि उनको हक है वह पालियामेंट की तरफ आगे वहें तो क्या मेरे भाई नन्दा को कहिए उनको एल० पी० सिंह ने खाया या पाटिल साहव ने खाया मैं नहीं जानता या उन्होंने जो विध-वाम्रों पर लाठी चलाई उन्होंने खाया या काश्मीर की जनता ने खाया वह भी मैं नहीं जानता ग्रीर या इंदिरा जी ने जान बुझ कर किया। लेकिन यह चीज है कि ग्राखिर उनका मकाबला न इंदिरा जी करेंगी, न भूपेश गुप्त करेंगे, न कोई वजीर करेगा। ग्रगर उनका कोई वकाबला करेगा तो पुलिस वाले ही करेंगे। ग्रीर वही ग्रन्दरूनी हिफाजन करते हैं भ्रौर इस के जिम्मेदार हैं।

ग्राप पुलिस वालों से डिसिप्लिन चाहते हैं ग्रीर उसका उन्होंने सबत दे दिया है श्रीर उन्होंने अपने को शहीद किया, जख्मी भी हुए हैं ग्रीर ग्रापका हुक्म माना । ग्रगर स्टडेन्टस का झगड़ा हम्रा जिसमें मुझे डर है—तब मैंने स्ट्डेंट्स से ग्रपील की थी कि वह न ग्राएं, वह ग्रानी मांग किसी ग्रीर वक्त

के लिए उठा रखें ग्रौर देश के हित में सोचें। मैं समझता हं इस मीके पर डिसिप्लिन के नाम पर पुलिस के लिए यह कानून का डंडा दिखाना न तो खबसूरत है, न मुफीद है, इससे देश को धक्का लगेगा । इसलिए इंदिरा जी को चाहिए कि वह श्रपने इस कदम को वापिस लें। मैं कोई ऐसी बात नहीं कर रहा हं क्योंकि सर्वोडिनेट सर्विसेज ग्रीर दूसरी सर्विसेज की प्रतियन्स हैं और इस तरह से ग्राप लोगों ने उनको युनियन बनाने का ग्रस्तियार दे रखा है लेकिन आप पुलिस वालों से यह चाहते हैं कि वही डिसिप्लिन उन में हो जिस तरह का फीज में होता है तो मैं यह कहना चाहता हं कि जो फीज को सहलियतें देरखी हैं, जो म्रासानियां उनको महय्या किए हए हैं तो इसी तरह की ग्रासानियां ग्राप पुलिस वालों को क्यों नहीं देते । यह लोग तो डबल डयटी देते हैं। ये लोग न सिर्फ ग्रपनी इयुटी देते हैं बल्कि इनवेस्टिगेशन का भी काम करते हैं जिसमें उन्हें कई दिनों तक खाना नहीं मिलता श्रीर उस खुशी में ग्रपने काम में लगे रहते हैं कि जब कामयाब हो जायेंगे तो उनके द्याफिसरों की तरफ से, सरकार की तरफ से, उन्हें कोई सनद मिलेगी। तो मैं जानना चाहता हं कि मैंने कई बार हाउस में यह सुझाव दिया श्रौर कंसलटेटिव कमेटी में भी मैंने कहा कि पुलिस वालों को सेंटर के तहत किया जाए ताकि पुलिस वालों को रियासती दबाव न हो श्रीर वह ग्रपनी इयटी उम्दगी से सर-इंजाम दें। लिहाजा इन्हें सेंटर के तहत लाया जाए ग्रीर सेंटर के जरिए कराएं तो इस तरह से दवाव डालने की कोशिश नहीं की जानी चाहिए विलक उनकी मदद होनी चाहिए ताकि बेफिकरी से ग्रपनी इयुटी दे सकें।

मैडम, में ग्रापको याद दिलाऊं जब गांधी जी ने लड़ाई शुरू की थी ग्रंग्रेजों के खिलाफ तो उस वक्त भ्रंग्रेजों में इन्तिहाई ग्रत्याचार का दौर-दौरा फैला रखा था। उसका नतीजा क्या हम्रा कि कान-कान जो बात काश्मीर से निकलती थी वह कन्या-

[भी ग्रब्दल गनी]

कुमारी या केरल तक पहुंच जाती थी ग्रीर इस पर भ्रमल होता था। तो क्या आप यह चाहते हैं कि यनियन न बने और यह कहें कि मुल्क का तकाजा है कि डिसिप्लिन होना चाहिए । पुलिस वालों ने इस बेहतर डिसि-िलन का सबत क्या नहीं दिया है मैं नहीं जानता । कई फीजी सिपाहियों ने ग्रपने श्राफिसरों को मार दिया लेकिन दनिया जानती है कि शायद ही कोई मिसाल हो कि जिस में पुलिस के ब्राइमी ने किसी ब्राफिसर को मारा हो या हकुमत के हक्म को न माना हो। इससे बेहतर सबत ग्राप क्या चाहते हैं ? चीन की लड़ाई में फौजी सिपाही सिर पर पैर रखकर भागे थे लेकिन पुलिस की कोई भी भगदड दिखाई नहीं दी। लेकिन पाकिस्तान की लडाई में जिन फौजियों ने फतह हासिल की उनको मबारकबाद देता हं श्रीर एहसान कारकर्दगी है। पुलिस को मुबारकबाद देता हूं ग्रीर पूछता हं कि क्या इससे ज्यादा बेहतर सबत ग्राप चाहते हैं। मैं समझता ह कि इस वक्त जो मल्क में इन्तहाई ग्रफरातफरी का दौर-दौरा चल रहा है। हर तरफ से बेइतिमनानी और बाइसेंस की टेंडेंसी बढ़ रही है क्योंकि एक नये इलेक्शन का वक्त है। तो मेरा ख्याल है ग्रीर मैं सरकार से ग्रापके जरिए दरहवास्त करता हं कि अगर वह जरूरी समझती है तो इस बिल को मलतवी कर दे। अभी इलेक्शन को आने दे ताकि उनकी कामयाबी हो जाए ग्रौर वह पुलिस की मदद से ही कामयाबी होगी बरना आप हार जाएंगे। आपके हारने से नश्री भपेश गृप्त या सर्वेगे, न वाजपेयी जी या सर्वेगे क्योंकि हर एक की थोड़ी थोड़ी टोलिया होगी श्रीर यह श्रापस में नहीं मिलेंगे । इस लिए मेरी दरस्वास्त है कि इस बिल को बापस ले लिया जाना चाहिए ।

यह हिस्ट्री में याद रहेगा कि एक बफादार सिपाही को सिर्फ इस विना पर कि इसने अपने बच्चे का पेट भरने के लिए, उनको खच्छा लिवास देने के लिए, उन को ाई की आ-सानियां देने के लिए उन्होंने अपनी युनियन बनाई ग्रीर उनका किसी पोलिटिकल पार्टी के साथ एलाइंस नहीं है । ऋगर यह विल लाना ही है तो इन सारी बातों पर सोचिए और इस को मुलतबी कीजिए बरना इसके नताइज बूरे होंगे। मैडम, मैं साफ साफ कह देना चाहता हं कि इंदिरा जी श्रौर उनकी सरकार यह तो वच जाएगी लेकिन हम जैसे लोग और बाजपेयी श्राप जैसे भी करल हो जाएंगे। हम जैसे लोगों को गोलियों का निशाना बनाया जाएगा क्योंकि मिनिस्टरों की कोठियों के **यागे पुलिस का पहरा होगा और** वह फीज का भी पहरा रख सकते हैं । लेकिन हर आदमी जो इस सरकार का हितैथी है, देश का हितैथी है उनके लिए हिफाजत का कोई सामान नहीं होगा । ग्राप पुलिस को क्यों ग्राफेंड करते हैं? **ग्राखिर** उन्होंने कोई गुनाह किया है ? अभी वह इकट्ठे भी नहीं हुए और ग्रापने उनकी बात माननी शरू कर दी है। तो इस तरह से बाप बद-मज़गी क्यों पैदा करना चाहते हैं ? अगर धाप मेरी दरख्वास्त नहीं मानते तो इसका बरा ग्रसर इलेवणन पर होगा। गांधी जी की तरह इन में भी कोई फंकने वाला पैदा होगा। एक लफ्ज निकले तो काश्मीर से कन्याकृमारी तक बात पहुंच जाएगी और इससे देश की हानि होगी और देश को दुख पहुंचेगा। इसलिए मैं वड़े अदब के साथ कहना चाहता हं कि इस बिल को वापिस लिया जाय। यह बिल किसी तरह भी देश के हित में नहीं है। देश का हित चाहते हैं तो ठीक है नन्दा जी ने उन लोगों को नंगा किया था जिन्हें कोई पकड़ नहीं सकता था, जिन्हें कोई हाथ नहीं लगा सकता था। वह लेफ्टिस्ट ख्याल के थे, गांधीवादी थे और उन्होंने राइटिस्टों को पकड़ कर एक मजबत स्टेंड लिया ग्रौर उनको निकालने में राइटिस्ट काम-याब हो गए । चाहे वह एल० पी० सिंह हों या चाहे श्रत्य घोष हों, या कोई हों, मैं समझता हं कि यह विल इस वक्त न लाया जाए । नन्दा जी को निकालना आसान है। यह आपकी मर्जी

है कि ग्राप चाहें जिसको निकालें। मुझे इस पर कहने का कोई ग्रधिकार नहीं है ग्रौर न मैं इस पर मदाखलत कर सकता हूं लेकिन मैं यह जरूर मदाखलत कर सकता हूं कि ग्रगर देश जलेगा, ग्रगर ग्रठारह तारीख को हमारी प्रपील का स्टूडेंट्स पर ग्रसर न हुआ ग्रौर ग्राप के ग्राफिसरों ने गलत रास्ता ग्रख्तियार किया तो सारी जिम्मेदारी, पुलिस को नाराज करने की जिम्मेदारी, इस सरकार पर होगी। जो सरकार के साथ मेम्बरान हैं ग्रौर जो इस बिल की हिमायत कर रहे हैं उन पर सारे देश को जलाने की जिम्मेदारी होगी। लिहाजा मैं इस बिल के बापिस लेने की ग्रौर पुलिस बालों के दिल हाथ में लेने की पुरजोर ग्रपील करता हं।

SHRI M. N. KAUL (Nominated): Madam Deputy Chairman, let me, first of all, welcome the new Home Minister to the new responsibility that he has now taken over. He has already-won laurels in the field of defence and it is now up to him to continue that good work. Let me state at once that the new responsibility is heavier than the old one. In the old job he had to tackle the enemy without. In, the new job he has to tackle the enemy within, which is a much more difficult task and needs more tact, more industry, more energy and all the qualities that he can command.

We are, at the present moment, passing through a very difficult phase in Indian history. If I were to go back to the past and go as far back as 1946, I could recall a similar situation. I was at that time in the Central Assembly and from my seat there I watched the then Home Member, Sir Robert Thome making a statement on the police strike. It was the first time that I noticed that a Government spokesman made a speech not in a authoritative tone, hut in a very subdued tone. I could notice the pain and anguish on his face as he spoke, and it is

vividly fixed in my mind. There was pain and anguish on his face because as representative of the British Government he knew that one of the main instruments of governmental authority, be it foreign Government or be it our own Government, was the police force to maintain internal order. At that time they thought that if this force was weakened, the days of the British rule in the sub-continent were numbered, and events moved in quick succession. I will only recall a major incident, namely, the naval strike at Karachi. It is those incidents which happened in India at that time which led to the appointment of the Cabinet Mission which came here to enquire into political matters. I will skip over many of the subsequent events and come to a speech which Mr. Attlee made in the House of Commons at the time of the Independence Act. Referring to the incidents he said: These are just surface events; in India there are many hidden fires which may flare up at any time. It was in that background that he spoke to the House of Commons and persuaded that body to hand over political authority into the hands of the Indians.

I feel that in a different set of circumstances, we are passing through a similar phenomenon. Look at what happens. There is an agitation regarding a steel plant in Visakhapat-nam. There is student unrest. There is a border dispute. Whatever be the incident, it quickly and immediately converts itself into a violent agitation. That is the temper and situation in this country today, and it is a very dangerous situation end we cannot take it light VWe have to be equip ped properly to deal with that situation. Therefore, I think it is absolutely essential and it is right that the Government has brought this Bill. This Bill does not take away any legitimate right oi the police forces. They can form their associations and ventilate their grievances. What it takes away is their right to create trouble in the

LShri M. N. KaulJ

poiice forces and to break down the mora e and discipline of those forces. That certainly cannot be permitted by any Government, and this Bill is just intended to save the country from a breakdown of morale of the police forces.

It has been one of my biggest sur-pix.es mat those who lought in the ueeuom struggle and suffered at the lianas of the police have taken so long to reform the police itself. During the last so many years the Government has not taken a comprehensive view of the police problem. I think this problem should be viewed as a whoie. Bringing a particular Bill, for instance, the Bill which is before us, or appointing a Police Commission, will not solve the problem. The entire police problem has to be viewed as a whole. We have to reform the police as Sir Robert Peel did in the last century in England. We have to take a comprehensive view and look at all the elements of the situation and come to quick decisions. What is essential is that the police force should be a force which should be disciplined, which should be contented and which should serve the people. We would like to have a time when the peop'e will look upon the police as their protector and not something which they should fear. That situation we have not yet achieved, and that we can achieve if we go into this problem thoroughly. 1 think the Government, so far as the police is concerned, would give up the idea of appointing Commissions and other bodies. I was recently reading the memoirs of an important statesman and there I found this sentence: "If you want to kill a_n idea, entrust it to a Committee". The new Home Minister should select a proper

and competent Secretary and he should himself, along with that Secretary, go into the whole problem and take the assistance of the head of the Police Department. But the Committee should be ar. informal one which he himself should head. He must select a proper man, entrust him with responsibility, and trust him because that is vital; the moment there is breach of confidence between the Minister and the Secretary, the whole administration goes to pieces and nothing can save it, as it happened on the 7th of this month. He should himself look into the problems; he should take the assistance of the Secretary, and he should summon all important persons from all over India who are in charge of police administration, whether at the Centre or in the States, and having reviewed the problem he should come to quick decisions and then implement them. The whole question of recruitment and training and organisation of the police forces has to be taken into consideration. The question of administration is also important. I had been dealing with the police force in my capacity as Secretary of the other House for a long time so far as the parliamentary police as it was concerned, and I found that the parliamentary po'ice was at one time very antiquated. I will give you one example. There was a foreign lady who was crippled and came with crutches to attend one of the sessions, and the man on duty thought that since a stick could not be permitted, therefore the crutches must be taken away. The gentle lady gave up the crutches and with great difficulty took a seat in the gallery and afterwards quietly reported the matter. That was the sort of antiquated police that we had to deal with so far as the poMce that was posted in the Parliament House was Concerned. I often cited to those police officers who came to discuss with me the example of the House of Commons. There the police officer who was in charge told me: We post in the Par-liment House the pick of the police for two reasons: we must impress Members who have to vote the money that we have first-rate men; secondly,

foreigners from all parts of the world come to the House of Commons and they must know what the standard of the British police is. I have repeated these observations to many pohce otii'Jci's and insisted that the police personnel should not be quickly enanged; that they should be abie to assist Members, mat they should act unobtrusively and not push abjut in the Parliament building. We have made some improvements but much remains to be done. What I have always felt is that the changes could be quickened if the Ministers and Secretaries took a keen and vigilant interest in all the matters that come within their purview. I gite this example in order to show how urgent the reform of the police is. Once that reform is undertaken and implemented, we will have a disciplined, contented and efficient police force which will be respected and with which the people will co-operate everywhere. This is a problem which, to use an old parliamentary phrase, brooks no de ay. It may be said, let the reform of the police await a better time. I think that would be tinkering with the problem. The reform can go along with the suppression of any lawlessness and disorders that take place in the country. I am here reminded of an observation that I read in one of the memoirs of Mr. Churchill. When the British withdrew from Burma, at that very time he ordered that a scheme be prepared for the reoccupation of Burma. That not only maintained their morale but kept a scheme ready which actually, with minor modifications, was implemented when the British reoccupied Burma. My point is that the idea of putting off comprehensive reforms to a later date when the situation becomes calmer is not the sort of attitude that should be adopted by the Government.

The general elections will soon be held. Three elections we conducted without any violence. The whole world is looking to the next general elections, and I hope that the elections throughout the country will be held without any bloodshed or violence worth the name in any part of the country. That will be the acid test of the Government's policy and how.

they implement it. The police is not only charged with the internal problem of maintenance of law and order but its various other wings, particularly the Intelligence wing, have got to be strengthened.

Now, so far as the Intelligence wing is concerned, I think they are clever. But a lot of co-ordination is necessary, i saw a note by Prime Minister Nehru in a question file regarding a report -rom Pakistan. These reports were put up to him without being digested Dy the higher officials. He pointed out that there was a contradiction between the statement on page so and so and another statement on page so and so. Now, that is not the way in which intelligence reports should be put up. The brother of the American Secretary of State, Mr. Dulles, who was in charge of Intelligence at one time pointed out that the task of the chief is to co-ordinate the reports. He gets a!l sorts of conflicting reports. That is why after events have happened, the police can take up a document and say, here is a warning to the Government. In the USA, the function of the head of the Intelligence Department is that he should sift, analyse, go through all contradictory evidence and have the whole picture in his mind and make a recommendation by which he should be bound. That was not happening in Pandit Nehru's time and that is not happening even today. Intelligence reports come but the undigested reports are put to the Minister to make something out of them. There should be a sigle person whose duty it should be to absorb all those reports and build up an intelligent case for the information of the Minister.

Another side that has to be carefully looked into is the civil intelligence and the military intelligence. Now, it is reported that there is a lot of conflict between these two types of intelligence reports. That problem even today exists in the United Kingdom. And Lord Mountbatten was appointed as the head of a committee to

[Shri M. N. Kaul] go into this problem. It can land us into many difficulties if we allow these contradictions between civil intelligence reports and military intelligence reports. The art of Government is a very difficult art. You should never sleep over any matter and all the time you have got to devise new organisations, new methods, and have the whole picture in your mind.

Then, so far as the Minister is concerned, it is the job of the Minister to have an overall picture of the disturbances and upheavals; he should have before his mind's eye a view of the position in the whole country. I think the time as urgently come when there should be a Control Room in the Home Ministry and the various disorders that are taking place in all parts of the country should be located and pinned, and the Minister should go through them every morning, make his own guesses and reflect whether there is inter-relation in these happenings. He should get all those reports and make his own observations. I remember, Mr. Churchill in his bei used to read all those reports. And one day he read a report that a German ' broadcaster said that they had built extensive fortifications along the Atlantic coast and he said that those fortifications were impregnable. In his zeal, he said that the sun was shining on those fortifications. The moment Mr. Churchill read that phrase, he drew a circle round it and asked for the latitude and longitude of that place. He fixed the position and he came to know about it. By that small slip that that broadcaster made, Mr. Churchill was able to locate the exact place about which he was speaking and he sent a thousand aircraft. It is not enough that the Minister gets his reports or that he gets his telegrams. It is a wholetime job. He has got to digest them himself and make his own contribution.

Thank you.

SHRI A. P. CHATTERJEE (West Bengal): It was interesting to hear

Mr. Kaul's speech just now. Mr. Kaul seems, if I may say so with respect to him, to be a little too much enamoured of British officers. Well, IK quoted a very unsavoury example also.

SHRI M. N. KAUL: I never said that i am enamoured of the British. I was saying that we are . . .

SHRI A. P. CHATTERJEE: That is my interpretation. He has given quotations of Mr. Churchill and he has also loaded his speech with quotations from the various British officers. He began his speech with a reference to the notorious Home Minister of India when India was under the heels of British domination. He referred to chat incident in 1946 when policemen were on strike in different parts of India and at that time the death-knell of British Imperialism had been sounded not merely by the Royal Indian Navy's strike, not merely by the strike in the armed camps throughout India but also by the strike of the policemen. Now, it is rather unfortunate that one of the distinguished Members of the Congress Benches should be referring to a statement of a panicky British Home Minister at that time, the Home Minister of a country which was On the way to getting out of India, which was on the way to be kicked out of India. That he should quote the . . .

SHRI M. N. KAUL: I am not a member of the Congress Party; I am an independent Member.

SHRI A. P. CHATTERJEE: I am sorry, I stand corrected. Well, even then, if he is an independent Member, I think he should have taken greater caution in expressing his feelings on this point. Well, as an independent Member, he should be inte'ligently airing his outlook and his views, his outlook must be fresh and must not be cramped by party whips or party restrictions. And I am therefore constrained to say this. Restrained as he is not by any party whip, if he is referring to British officers in support

of this Bill, then I must say with some amount of trepidation about the future of Mr. Kaul that it is a very bad day for him tha't he is really taking his cue from the hopeless, forlorn and god-forsaken British officers who were on the way of being kicked out of India, when all India was in revolt, the police camps, the armed camps and the Royal Indian Navy's ships also.

Now, having disposed of the arguments of Mr. Kaul and also the arguments which he made after referring to Mr. Churchill who once said that he would not be the Prime Minister to preside over the liquidation of the British Empire, I will come to the Bill. That arch reactionary, that arch imperialist, Mr. Churchill, well, he might write good English or even speak good English. But that does not mean that we should quote Mr. Churchill to whom we have no reason to be grateful at all, to whom we have no reason to be sympathetic at all, a person who said that he would not preside over the liquidation of the British Empire, a person who said that he would not give independence to India as long as a single drop of blood ran in his veins. Well. I am quite sorry that an independent Member like Mr. Kaul should be quoting Mr. Churchill.

SHRI M. N. KAUL: I was quoting human thought, which Mr. Churchill happened to express.

SHRI A. P. CHATTERJEE: I do not know whether Mr. Churchill was at all human; he was inhuman when he said that he would not give independence to India, that he would not preside over the liquidation of British Imperialism in India. At that time, Mr. Churchill was expressing a thought which was rather savage.

SHRI M. N. KAUL: I am not agreeing with the political speeches of Mr. Churchill about India.

SHRI A. P. CHATTERJEE: Well, as far as the Police Forces (Restriction of Rights) Bill is concerned, I must say that one thing really beats us and the Opposition Benches and it is this that after 18 years of independence the Government should be thinking of implementing the provisions of article 33 of the Constitution. I am quite sure, and everybody knows, what article 33 of the Constitution says. Yes, we can restrict the rights of the forces charged with the maintenance of law and order in the country. The article reads like this—

"Parliament may by law determine to what extent any of the rights conferred by this Part shall, in their application to the members of the Armed Forces or the Forces charged with the maintenance of public order, be restricted or abrogated..."

This is the most important part of it.

"...so as to ensure the proper discharge of their duties and the maintenance of discipline among them."

That is the crux of the matter. Well, you can really interfere with the fundamental rights that the police forces have so long been enjoying if you are quite sure that it is necessary in order to ensure proper discharge of their duties and the maintenance of discipline among them. I regret to say that none of the Members of the Congress Benches nor a person of an independent outlook, Mr. Kaul, nor the Minister who moved the Bill, has ever tried to convince the House that it was necessary in order to ensure the proper discharge of the duties of the policemen and the maintenance of discipline among them. There was not a whisper among the different hon* Members of this House who spoke in support of this Bill to the effect that the police people were not properly discharging their duties and therefore to ensure proper discharge of their duties this Bil¹ wa= necessary; not even from the hon. Minister who moved the Bill was there such a whisper.

1039

THE DEPUTY CHAIRMAN: You will continue after lunch. The House stands adjourned till 2.30 P.M.

The House then adjourned for lunch at thirty minutes past one of the clock.

The House reassembled after lunch at half-past two of the clock, The Vice-Chairman (SHRI M. P. BHARGAVA) in the Chair.

STATEMENT *RE.* LIBERALISATION OF THE INDUSTRIAL LICENS- SING POLICY

THE MINISTER OF INDUSTRY (SHRI D. SANJIVAYYA): Sir, with your permission, I would like to make the following statement: —

On the 9th May, 1966, I made a statement in this House regarding the decision taken by Government to exempt eleven industries from the licensing provisions of the Industries (Development and Regulation) Act, 1951. Gov-ernmenlt decision to delicense two more industries was anounced on the 20th July, 1966. Certain further relaxations relating to diversification of production and also increase of production upto 25 per cent, of the licensed capacity were announced on the 27th October, 1966.

The Government have further examined the scope of delicensing more

industries falling under the 1st Schedule to the Industries (Development and Regulation) Act, 1951. It has now been decided to exempit the 29 industries mentioned in the Annexure to this Statement from the licensing provisions of the Act. [See below]

As on earlier occasions, the main considerations kept in view in the selection of the items are:

- The items are those in respect of which there is no substantial import of components of raw materials.
- (ii) Industries in respedt of which protection to the small and cottage industries is of importance have been left out.

The need for creation of additional capacity in the 4th Plan period and the expert potentiality of some of the industries have also been taken into account. Some of the industries now delicensed, such as, non-vehicular internal combustion engines, power driven pumps and agricultural sprayers are of importance in increasing agricultural production.

As I indicated in my Statement of the 9th May, 1966, it is proposed to review the effect of this liberalisation a't appropriate intervals of time and to take the results of such review into account in the further formula'tion of policy.

ANNEXURE

List of Delicensed Industries

SI. No.	Industry						Scheduled Industry No.			
1	Cast iron spur	pipe	s .							1. A. (5)
2	Steel ingots/bi	llets b	y elec	tric f	urnace	(4)			14	1. A. (7)
3	Non-vehicular internal combustion engines (below 50 H.P.) (both diesel and petrol)									
4	Electric Motor	s upt	o 50 F	I.P.			*			5(2)
5	Electric furnac former)	es (wi	thout	impo	rt of sw	itchg •	ear an	d tran	ıs-	5(5)